

Японські курорти як модель розвитку інноваційного туризму в Україні

<https://doi.org/10.17721/2786-4561.2025.6.1.-12/11>

Обертас О.М., Дем'яненко С.О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

alexobertas5964@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена аналізу японських курортів як моделі для розвитку інноваційного туризму в Україні. У роботі досліджено теоретичні основи інноваційного туризму, світові тенденції його розвитку та основні моделі, які застосовуються в розвинених країнах. Особливу увагу приділено японському досвіду розвитку курортного туризму, зокрема термальним джерелам (онсени), гірськолижним курортам, прибережним зонам відпочинку та wellness-курортам.

Актуальність теми зумовлена необхідністю розробки нових підходів до розвитку туристичної інфраструктури в Україні на основі успішних світових моделей. Японські курорти є яскравим прикладом інтеграції сучасних технологій та екологічних стандартів у сферу відпочинку, що може бути ефективно адаптовано в українські реалії. Наукова новизна роботи полягає у визначенні ключових інноваційних підходів Японії, які можуть сприяти розвитку сталого та конкурентоспроможного туризму в Україні.

У процесі дослідження проведено детальний аналіз географічних, природних та культурних передумов розвитку японських курортів, а також інноваційних підходів до організації туристичної інфраструктури. Виявлено ключові технологічні рішення, такі як цифровізація сервісів, використання робототехніки у готелях та VR-технологій для віртуальних подорожей. Також розглянуто принципи сталого розвитку курортів, що поєднують екологічність та локальну автентичність. Практичне значення роботи полягає у можливості адаптації цих підходів для розвитку українських курортів, зокрема в Карпатському регіоні та на термальних джерелах Закарпаття.

Особистий внесок здобувача включає проведення порівняльного аналізу туристично-рекреаційного потенціалу України та Японії, розробку рекомендацій щодо впровадження інноваційних концепцій у готельно-курортний бізнес України та обґрунтування необхідності розвитку смарт-туризму та wellness-інфраструктури на основі японського досвіду.

Ключові слова: інноваційний туризм, курорти, Японія, сталий розвиток, wellness, смарт-туризм.

Japanese resorts as a model for the development of innovative tourism in Ukraine

Obertas O., Demianenko S.

Taras Shevchenko National University, Kyiv, Ukraine

alexobertas5964@gmail.com

Abstract. The article is devoted to the analysis of Japanese resorts as a model for the development of innovative tourism in Ukraine. The study examines the theoretical foundations of innovative tourism, global trends in its development, and key models used in developed countries. Special attention is paid to the Japanese experience in the development of resort tourism, particularly hot springs (onsen), ski resorts, coastal recreation areas, and wellness resorts.

The relevance of the topic is due to the need to develop new approaches to the development of tourism infrastructure in Ukraine based on successful global models. Japanese resorts are a vivid example of integrating modern technologies and environmental standards into the recreation sphere, which can be effectively adapted to Ukrainian realities. The scientific novelty of the work lies in identifying key innovative approaches in Japan that can contribute to the sustainable and competitive development of tourism in Ukraine. The research includes a detailed analysis of the geographical, natural, and cultural prerequisites for the development of Japanese resorts, as well as innovative approaches to the organization of tourist infrastructure. Key technological solutions have been identified, such as digitalization of services, the use of robotics in hotels,

and VR technologies for virtual travel. Furthermore, principles of sustainable resort development that combine environmental sustainability and local authenticity are considered. The practical significance of the work lies in the possibility of adapting these approaches to the development of Ukrainian resorts, particularly in the Carpathian region and thermal springs of Zakarpattia.

The applicant's personal contribution includes a comparative analysis of the tourism and recreational potential of Ukraine and Japan, the development of recommendations for the implementation of innovative concepts in Ukraine's hotel and resort business, and the substantiation of the need for the development of smart tourism and wellness infrastructure based on Japanese experience.

Keywords: innovative tourism, resorts, Japan, sustainable development, wellness, smart tourism.

Вступ. У сучасних умовах глобалізації та трансформації світової економіки туризм виступає важливою складовою соціально-економічного розвитку країн. Зростання конкуренції на міжнародному туристичному ринку стимулює пошук нових підходів до організації туристичної діяльності, що сприяють підвищенню її якості, екологічності, інноваційності та культурної цінності. У цьому контексті особливу актуальність набуває вивчення успішного досвіду країн з високорозвиненою туристичною інфраструктурою, зокрема Японії, яка є прикладом ефективного поєднання традиційних культурних практик з інноваційними технологіями у сфері туризму.

Японські курорти, такі як онсени, рекреаційні комплекси, гірськолижні зони та центри оздоровчого туризму, є яскравим прикладом сталого розвитку територій через впровадження сучасних сервісів, цифровізації, екологічних стандартів і локальної автентичності. Для України, яка має потужний природно-ресурсний і культурно-історичний потенціал, аналіз японського досвіду може стати основою для формування інноваційних моделей розвитку туристичних територій, особливо в умовах післявоєнної відбудови та необхідності економічного зростання регіонів.

Актуальність обраної теми зумовлена кількома ключовими факторами. По-перше, туристична галузь України, яка зазнала серйозних втрат унаслідок воєнних дій та економічної нестабільності, потребує не лише відновлення, але й переосмислення стратегій розвитку. Сучасний глобальний туризм стрімко змінюється: на перший план виходять інновації, цифровізація, сталий розвиток, персоналізація послуг і поєднання туризму з іншими секторами — медициною, культурою, освітою. У цих умовах Україна повинна шукати нові орієнтири для розвитку рекреаційного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності своїх туристичних територій.

По-друге, досвід Японії - однієї з найтехнологічніших і водночас культурно-автентичних країн світу - демонструє ефективну модель поєднання традицій, екологічності та високих цифрових стандартів у сфері курортного туризму. Японські онсени, гірськолижні курорти, оздоровчі комплекси та курортні села не лише підтримують регіональні економіки, а й формують глобальні тренди у wellness-туризмі та «повільних» подорожах. Аналіз японського досвіду дозволяє адаптувати найкращі підходи до українських умов, зокрема в таких регіонах, як Карпати, Закарпаття, Поділля, Причорномор'я.

Об'єктом дослідження є курорти Японії як система, що забезпечує сталий і конкурентоспроможний розвиток туристичних територій. Предметом дослідження виступають організаційно-економічні та культурні аспекти функціонування японських курортів і можливості адаптації їх моделей до українського туристичного середовища.

Метою роботи є аналіз досвіду розвитку японських курортів та обґрунтування можливостей його застосування в Україні для формування інноваційної моделі розвитку туризму.

Матеріали і методи досліджень. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові методи (аналіз, синтез, порівняння, систематизація) та спеціальні географічні методи (картографічний, статистичний, експертний аналіз).

Інформаційною базою дослідження є наукові публікації українських та зарубіжних авторів, аналітичні звіти туристичних організацій, статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства туризму Японії, а також офіційні документи, що регулюють розвиток туристичної галузі.

Результати та їх аналіз. У межах дослідження здійснено комплексний аналіз японської моделі курортного туризму як прикладу ефективної інтеграції природно-ресурсного потенціалу, традиційної культури та інноваційних управлінських практик у сфері рекреаційного розвитку. Особливу увагу приділено просторовій структурі курортних територій Японії, характеру впроваджених технологій, організації сервісу, а також потенціалу адаптації цієї моделі в українських умовах.

Встановлено, що японська курортна система вирізняється високим ступенем функціональної цілісності та регіональної спеціалізації. Курорти розподілені з урахуванням геоecологічних передумов, зокрема сейсмічної активності, вулканізму, гідротермальних процесів, гірського рельєфу, а також культурно-історичного ландшафту (Japan National Tourism Organization, n.d.). Важливим чинником є значна кількість термальних джерел - понад 3000 гарячих джерел (онсенів), навколо яких зосереджено основні рекреаційні комплекси.

Онсени в Японії класифікуються за хімічним складом води, лікувальними властивостями, глибиною залягання та температурним режимом.

Таблиця 1. Класифікація онсенів за хімічним складом води [розроблено автором]

Тип води	Хімічні компоненти	Лікувальні властивості
Сірководневі	H ₂ S, сірка, сульфати	Покращення стану шкіри, протизапальні властивості
Солі заліза	Fe, оксиди заліза	Лікування анемії, стимуляція кровообігу
Вуглекислі	CO ₂	Розширення судин, зниження тиску
Сольові (натрієві, хлоридні)	NaCl	Протизапальний ефект, реабілітація після травм
Сульфатні	SO ₄ ²⁻	Заспокійливий ефект на шкіру, печінку, жовчний міхур
Радіоактивні (радонові)	Радон, ізотопи	Сприятливий вплив при артритих, ревматизмі (в обмежених дозах)
Кислі (pH < 3)	Органічні кислоти	Антисептичні властивості

На їх основі сформовано повноцінну індустрію оздоровчого та медичного туризму з багаторівневою сервісною структурою - від традиційних рьоканів до багатофункціональних wellness-комплексів (Smith & Puczkó, 2008). Серед найвідоміших онсен-курортів виокремлюються Беппу, Кусацу, Геро та Хаконе, які приймають як внутрішніх, так і міжнародних туристів. Їх діяльність базується на принципах сталого використання ресурсів, локальної зайнятості та підтримки культурних практик (Nippon.com, n.d.).

Окрім термальних курортів, в Японії активно функціонують гірськолижні комплекси (Нісеко, Хакуба, Сіга Коген), прибережні курорти (Окінава, Ісігакі), а також інноваційні культурно-рекреаційні території, які поєднують мистецтво, ландшафт, гастрономію та оздоровчі процедури (Hoshino Resorts, n.d.). До таких прикладів належать Benesse Art Site Naoshima, Yufuin Floral Village, Gora Kadan — унікальні простори, де створено синергію між естетикою, відпочинком і високоякісним сервісом.

Загалом, японська модель курортного туризму базується на таких принципах:

- глибока інтеграція природних і культурних компонентів у рекреаційний продукт;
- впровадження цифрових технологій та smart-систем у сфері обслуговування (Springer, 2024);
- дотримання стандартів сталого розвитку та екологічної відповідальності (Global Wellness Institute, n.d.);
- розвиток локальних економік через туризм;

- персоналізація туристичного досвіду на основі технологій big data та мобільної аналітики (OECD, 2024).

Одним із ключових компонентів успіху японської курортної моделі є системне впровадження інноваційних рішень на різних рівнях — від інфраструктури до клієнтського досвіду. Активно використовуються цифрові платформи для бронювання та управління потоками, мобільні застосунки, інтегровані системи AR/VR для супроводу туристів у гірських районах, історичних комплексах і музеях під відкритим небом. У закладах розміщення впроваджуються роботизовані системи обслуговування (приклад - мережа готелів Henn-na), автоматизовані рецепції, безконтактна навігація, розумне освітлення й клімат-контроль, засновані на IoT (Internet of Things).

Особливу увагу в Японії приділено екологічним аспектам функціонування курортів: поширені практики сортування відходів, використання відновлюваних джерел енергії, заборона на забудову в межах природоохоронних зон, мінімізація вуглецевого сліду. Курортні комплекси орієнтовані на локальні продукти, ремісничу продукцію, органічну гастрономію, що створює умови для розвитку локальної економіки та збереження регіональної ідентичності.

У межах порівняльного аналізу було досліджено потенціал України до впровадження подібної моделі. Встановлено, що українські регіони мають значний природний та культурно-історичний ресурс, особливо Карпатський регіон, Закарпаття, Поділля, Північне Причорномор'я (Liubysieva, n.d.; Palamarchuk, 2016). Тут наявні мінеральні води, термальні джерела, гірські ландшафти, заповідні території, етнокультурне розмаїття, а також локальні гастрономічні традиції, які можуть бути основою для створення інноваційних курортів.

Таблиця 2. Порівняльна характеристика природних ресурсів та курортів [розроблено автором]

Аспект	Японія	Україна
Термальні джерела	Велика кількість природних гарячих джерел (онсен), зокрема в гірських районах (Хоккайдо, Окінава, Канто).	Мінеральні джерела (Трускавець, Моршин, Східниця) для лікувальних вод.
Гірськолижні курорти	Відомі курорти, такі як Нісеко, Хакуба, Фудзісан, де пропонується висока якість снігового покриття та сервісу.	Гірськолижні курорти в Карпатах, зокрема Буковель, Яремча, Драгобрат, хоча обмежені сніговим покриттям.
Морські курорти та пляжі	Острів Окінава та інші південні курорти з кораловими рифами, пляжами та тропічною природою.	Чорноморське та Азовське узбережжя (Одеса, Генічеськ), піщані пляжі та літній відпочинок.
Лікувальні грязі	Грязьові курорти в районах вулканічної активності, лікувальні грязі використовуються для реабілітації та лікування.	Лікувальні грязі в Куяльнику (Одеська область) та інших курортах для лікування суглобів та шкіри.
Географічне різноманіття	Вулканічна активність, гірські, пляжні та термальні курорти з багатими природними ресурсами для туризму.	Гірські Карпати, лікувальні курорти та пляжні зони, що пропонують різноманітні варіанти відпочинку.

Водночас виявлено низку стримувальних чинників:

- недостатній рівень інфраструктурного розвитку та зношеність санаторно-курортної бази;

- відсутність кластерного управління туристичними територіями;
- слабка інтеграція цифрових технологій у сфері сервісу та маркетингу;
- низький рівень професійної підготовки кадрів, спроможних управляти інноваційними проектами;
- відсутність цілісної стратегії розвитку курортів на національному рівні (World Bank, n.d.).

Попри це, наявні приклади позитивної динаміки в окремих громадах, зокрема проекти локального брендування (наприклад, «Долина термальних джерел» у Виноградівському районі), фестивальні турпродукти (Буковинська етноспадщина, подільські ярмарки), перші кроки у створенні smart-туристичних маршрутів (екостежки в Карпатах з QR-навігацією).

Порівняння дозволило виокремити елементи японського досвіду, які можуть бути адаптовані в Україні з урахуванням національного контексту:

- створення інноваційних термальних курортів на Закарпатті з поєднанням оздоровчих практик, готельно-ресторанного сервісу та культурних атракцій;
- впровадження smart-технологій для туристичної навігації та бронювання в Карпатському регіоні;
- розвиток wellness-концептів, зокрема програм профілактики здоров'я, релаксації, антистресу, digital detox;
- формування культурно-оздоровчих кластерів з локальним управлінням, підтримкою малого бізнесу та участю громад;
- створення брендovаних курортних маршрутів із чітким позиціонуванням на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Аналіз японського досвіду дозволив сформувавши узагальнену стратегічну модель трансформації українських курортних територій у напрямку сталого інноваційного розвитку. Ця модель передбачає багаторівневу взаємодію держави, місцевих громад, бізнесу, освітньо-наукових інституцій та міжнародних партнерів. В її основі - принцип мультисекторальності, тобто об'єднання ресурсів і компетенцій різних галузей задля формування високоякісного туристичного продукту.

Ключовими компонентами запропонованої моделі є:

1. Кластерний підхід до управління курортними регіонами. Формування регіональних туристичних кластерів із чітким функціональним поділом, спеціалізацією та локальним брендуванням дозволить підвищити ефективність використання ресурсів. Наприклад, Карпати — як осередок гірськолижного, wellness- і еко-туризму, Закарпаття — як центр термальних і вино-гастрономічних практик, Поділля — як приклад етно-курортного комплексу з акцентом на культурну спадщину.

2. Цифровізація туристичних послуг. Необхідним кроком є створення інтегрованих цифрових платформ для планування, бронювання, моніторингу та аналітики туристичних потоків. Національні та регіональні системи повинні включати мобільні додатки, цифрові карти, QR-навігацію, системи зворотного зв'язку з туристами та бази даних сервісів, що оновлюються в реальному часі.

3. Інституційна підтримка на державному рівні. Розвиток інноваційного туризму має стати частиною національної політики регіонального розвитку. Доцільно розробити цільові програми з підтримки інфраструктурних проектів, стимулювання інвесторів, пільгового кредитування малого туристичного бізнесу, грантових ініціатив для креативних стартапів.

4. Освітньо-кадрова модернізація. Важливою передумовою є підготовка фахівців нового покоління, які мають навички інноваційного управління, цифрового маркетингу, сервіс-дизайну, екологічного менеджменту. Необхідне оновлення освітніх програм, підвищення кваліфікації діючих кадрів, активне залучення студентів та дослідників до пілотних проектів у сфері інноваційного туризму.

5. Локалізація інновацій. Адаптація японських практик не повинна зводитися до прямого копіювання. Ключовим принципом є культурна відповідність та гнучка інтеграція. Наприклад, моделі онсен-туризму можуть бути адаптовані з урахуванням української етнічної спадщини, архітектури, місцевих традицій і природних ресурсів (траволікування, апітерапія, спелеотерапія, глиняні ванни тощо).

6. Розвиток креативних та арт-курортів. За прикладом Японії, доцільно створювати простори, що поєднують оздоровлення, природу, творчість і культуру. В Україні для цього придатні малолюдні сільські території з високим туристичним потенціалом, які можна перетворити на арт-резиденції, фестивальні села або центри ремесел.

7. Сталий туризм як основа. Всі зазначені ініціативи мають реалізовуватись у рамках концепції сталого розвитку: з урахуванням екологічних обмежень, принципів соціальної відповідальності, адаптації до змін клімату та збереження культурного ландшафту.

Таким чином, модель, що ґрунтується на адаптації японського досвіду, має не лише прикладне, але й стратегічне значення для України в умовах повоєнної відбудови, необхідності регіонального перезапуску та інтеграції у світовий туристичний простір.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє розглядати японську модель курортного туризму як референтну для країн, що перебувають у стані просторової трансформації, модернізації інфраструктури та пошуку балансу між традицією і технологією. Японський досвід не є універсальним шаблоном, проте його логіка - гармонійне поєднання природи, інновацій та культури - має універсальне значення в контексті глобальної кризи сенсів і зростаючої потреби людини в оздоровленні не лише фізичному, а й емоційному, соціальному, естетичному.

В українському контексті цінність цього досвіду полягає не у прямому копіюванні, а в його адаптивній трансляції: трансформації під місцеві ресурси, ментальні уявлення, економічні реалії та культурну специфіку. Ідеться не лише про оновлення форм, а про зміну самої парадигми туризму - від експлуатаційної моделі до партнерської, від відпочинку за інерцією до осмисленого перебування в просторі.

Розвиток інноваційного курортного туризму в Україні можливий лише за умов синхронного впровадження технологічних рішень, децентралізованого управління, підвищення якості сервісу, локального брендування та стратегічного бачення на рівні державної політики. Лише комплексний підхід, що передбачає спільну участь громади, бізнесу та держави, здатен не просто модернізувати туристичну інфраструктуру, а сформувати нову культурну практику відпочинку - сталу, інклюзивну, ідентично значущу.

Таким чином, запозичення японських практик виявляється не тільки інструментальним, а й онтологічним викликом: як переосмислити відпочинок, оздоровлення, подорож - не як споживання, а як експеримент із відновлення зв'язку з простором, собою та іншими. У цьому полягає потенціал інноваційного туризму майбутнього, який може бути реалізований і в Україні.

References

- Creative Tourism Network. Barcelona | Spain. Retrieved from <https://www.creativetourismnetwork.org/barcelona/>
- Global Wellness Institute. (n.d.). Wellness Economy Data Series. Retrieved from <https://globalwellnessinstitute.org/industry-research/the-global-wellness-economy>
- Hoshino Resorts. (n.d.). Official homepage. Retrieved from <https://www.hoshinoresorts.com/en/>
- Japan National Tourism Organization. (n.d.). Official tourism website of Japan. Retrieved from <https://www.japan.travel/en/>
- Liubytseva, O. O. Turizm i kurortolohiia [Tourism and resort studies]. Retrieved from https://tourlib.net/books_tourism/lyubiceva.htm (In Ukrainian).
- Nippon.com. (n.d.). The Culture of Japanese Onsen. Retrieved from <https://www.nippon.com/en/features/jg00090>

- OECD. (2024). Tourism Trends and Policies 2024. Retrieved from https://www.oecd.org/en/publications/oecd-tourism-trends-and-policies-2024_80885d8b-en.html
- Palamarchuk, M. V. (2016). *Rekreasiina heohrafiia* [Recreational geography]. Uman: UDPU. Retrieved from https://library.udpu.edu.ua/library_files/geografiya/rekreaciyna_geografiya.pdf (In Ukrainian).
- ResearchGate. (n.d.). Smart Tourism in ASEAN: Leveraging Technology for Sustainable Development and Enhanced Visitor Experiences. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/383133029_Smart_Tourism_in_ASEAN
- SAGE Publications. (n.d.). Tourism Economics Journal. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/home/teu>
- Smith, M., Puczko, L. (2008). *Health and Wellness Tourism*. Amsterdam: Elsevier.
- Springer. (2024). *Information and Communication Technologies in Tourism 2024*. Retrieved from <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-031-58839-6>
- Stefanyshyn, D. *Yaponski smart-destynatsii* [Japanese smart destinations]. Retrieved from https://geography.tourlib.net/statti_ukr/stefanyshyn.htm (In Ukrainian).
- UNWTO. (n.d.). *Tourism Highlights*. Retrieved from <https://www.unwto.org/tourism-statistics>
- World Bank. (n.d.). *Smart Tourism Reports*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/topic/tourism>